

VÁRAK SZÁMÍTÓGÉPES REKONSTRUKCIÓJA – A SZIGLIGETI VÁR

A munkához a vár hivatalos felmérésnek 2D DWG alapú alaprajza jelentette az alapot. Ezen a felmérésen a magassági pontok mellett a helyreállításnál készült lépcsők és faszerkezetek adatai is szerepeltek. A rekonstrukcióhoz Albert Tamás építésznek a tervezés során készített rajzai, valamint a Gere László régész által a várról közölt adatok nyújtottak alapot. A rekonstrukciós munkánál felhasználtam a várról készült archív fényképeket, valamint a fellehető történeti ábrázolásokat. A vár alaprajza és annak periodizációja meglehetősen egyértelmű, kevés olyan részlete van az építménynek, amely olyan mértékig elpusztult, hogy bizonytalan a falak alaprajzi helyzete. A várfalak túlnyomó része feltárt, kivéve a keleti oldal olaszbástyáját, amelynek a felmérésen csak a külső sarka szerepel, és az idei évben végezték el a feltárását. Nehezebb az építmények magassági adatainak rekonstrukciója. A felső vár keleti és déli része sok helyen közel párkánymagasságig fennáll és a falköpenyezések, átépítések is jól megfigyelhetők rajtuk. Néhány nyíláskeret mérete és helye is pontosan azonosítható. Ebből legalább a felső palotaépület utolsó periódusának földszintjét, emeletét és a tetőt takaró pártázatát kiserkeszthetjük. A legbizonytalanabb a két korai torony magassági mérete, itt csak analógiák alapján lehetett a rekonstrukciót megrajzolni. Az alsóvár épületeinél és várfalainál szinte mindenhol maradt olyan részlet, amely a rekonstrukció során felmerülő kérdésekre megnyugtató adatokkal szolgált. A modellezési munkát követve készült el a Pazirik Kft. és SZIME.3D program közreműködésével a vár térszkenelése. Az a pontfelhőállomány, amely a várról készült, közvetlen felhasználásra nem volt alkalmas, elsősorban nagy mérete miatt. A kísérleti stádiumban lévő térszkenneres mérésekből a romkontúrt és a falak, valamint a sziklák és a talajszint találkozását rögzítő vonalláncokat készítettünk és ezek alapján pontosítottuk a modellt, amelyről kiderült, hogy a magassági adatokat tekintve volt eltérés a valós helyzettől.

A szigligeti várat a tihanyi bencés apátság építette a tatárjárás utáni években, kimondottan a bir-

tok lakosságának védelmére, az erről szóló adományozó oklevelet 1260-ban adta ki IV. Béla. A vár korai magja két toronyból és a köztük álló udvarból vagy palotából állt, amely egy sziklagerinre épült. Alattuk nagyobb várudvart kerítettek körbe a falak a mai felsővárnak megfelelő kiterjedésben. A hagyomány a bencés építkezés nyomán templomot és kápolnát is keres a várban, építészeti és régészeti nyoma ennek azonban nincsen. A várat már 1262-ben, megépülte után megszerezte IV. Béla király, az apátokat pedig más birtokkal kárpótolta, így a vár az Árpád-korban, sőt egészen 1344-ig a királyi várak közé tartozott.

A várat egy udvarral bővítették még az első építési periódus során, így a sziklákra épült vár nagyobb embertömeg és állatállomány védelmére is alkalmas volt. Ez a fal kijelölte a későbbi felső vár teljes kiterjedését. A 13. századi rekonstrukció bizonytalan eleme a várfal déli oldalán álló, hátulról nyitott torony, amely későbbi építésű is lehet, ezért mindkét lehetőségéről készült modell. Ennek a periódusnak a rajzi rekonstrukciója leginkább az építmény tömegének bemutatására törekedhetett, ugyanis hiteles műforma vagy faragott építészeti tagozat a korszakból nem ismert. A szigligeti várból más korszakokból is meglehetősen kevés faragott építészeti tagozat ismert, ami összefügghet azazal, hogy többnyire a vár védelmi funkciója volt az elsődleges a reprezentációval szemben.

A 14–15. században a vár tulajdonosai a Mórocz család tagjai lettek. 1445-ben az Újlakiak birtokába került a vár, akik talán itt építették ki egyik családi központjukat. Erre a célra egy na-

1) Szőke Balázs történész, művészettörténész.

gyobb külső várat emeltek a hegy lejtőjén. A városfalakhoz hasonló, középen magas, de kisméretű tornyokkal védett várfalakat két meredek kortinafallal kapcsolták a felsővárhoz. A felsővár bejárata alatt, az alsóvárban egy belső boronavázis, de kőfalú palota épült a lejtőn. Ez a terepviszonyok alapján akár részben kétemeletes is lehetett. A belső, vastag pallókból épített, boronafalú vázat vékonyabb kőfalak vették körbe. Ez a háztípus az Alpok svájci részén jelent meg a 13. században, az úgynevezett „bohlenstube” típusú szobákkal együtt. Ezek belső terét szemeskályhakkal, később cserépkályhakkal fűtötték. Magyarországon a visegrádi vár XIV. századi palotájából és számos városi lakóházból ismerünk ilyen szobákat. A későbbre datálható szigligeti palota érdekessége, hogy nem csak egy ilyen szoba készült, hanem az egész építmény ilyen szerkezetű volt. Több ilyen belső pallóvázis épület eredeti állapotában is megtalálható még az alapok térségén, valamint több várrom falain is láthatók ilyen szobák lenyomatai. Ezt a szobatípust nagyon gyakran gótikus kapcsolt ablaksoporttal világították meg, azonban a 15–17. század között a keresztosztós ablakok az elterjedtebbek. Ezeket a kereteket gyakran készítették fából, ilyenek Erdélyben a 15–18. század közötti időből is fennmaradtak. A rekonstrukciónál azért ezt a típust jelenítettem meg az egész épületen, mivel a korhoz köthető egyetlen faragott kőszerkezet a felsővári kapu kerete.

Újlaki Miklós bosnyák király halála után, 1525-ben a Somogy megyei birtokos Tóthi Lengyel család szerzi meg a várat a leányági örökösök tiltakozása ellenére. Enyingi Török Bálint familiárisa. Martonfalvi Imre aztán ostrommal veszi be a várat.

Ezen ostrom tapasztalatai alapján a keleti oldal közepén a nagy félkörös rondellát emeltetett Martonfalvi, részben a favázis palota helyén, a felsővár északnyugati sarkán pedig egy kisebb, kerek ágyútornyot is építettek. A kettő között, a favázis palota felső szobájának helyén egy ágyúterasz és palánk épült a felső kapu védelmére. Az alsóvár erőteljes kaputornya is ekkor épült fel, az alsóvár tornyait pedig alacsonyabbra bonthatták vissza. Erre utalnak Giulio Turco rajzai, aki sok másik vár mellett a szigligetét is megnézte és lerajzolta. A vár ekkor épült részletei viszonylag jó állapotban megmaradtak, kivéve a felsővár sarkán álló kerek ágyútornyot, amelynek csak az alapozása maradt meg.

A várat 1547-től Magyar Bálint, Szigliget és Fonyód kapitánya bírja: felesége, Tóti Lengyel Brigitta révén kerül vissza a vár 1573-ban a családhoz. A karlsruhei várrajzok Szigligetet ábrázoló lapja szerint a vár viszonylag jó karban lehetett a 17. század közepe után. Lengyel Boldizsár 1638-ban is építkezett rajta, ennek feliratos táblája és a kaputoronyra helyezett címere ma is látható a Lengyel-Puttheány kúria kapuépítményébe falazva. A Giulio Turco-féle felméréshez képest további építkezéseket feltételezhetünk a felső várban. Az 1670-es évekből is maradt beszámoló építkezésekről. Ez említi többek között az új istállót és az oszlopos tornácot is. Ekkor épülhetett az alsóvár hosszú istállója. A felső várban legkésőbb ekkor készül a nagy falazott ciszterna a vár legmagasabb része, a déli palota közelében. A keleti várfalhoz épült palotabelső udvari homlokzata és a ciszterna fala elé nagy pillérek építettek. Ezek nem támpillérek lehettek, hanem egy loggia alépítményei. A loggia oszlopait később, a vár pusztulá-

sa után, a hegy aljában épített kúria tornácánál használhatták fel. A felsővári palota ekkor a három korábbi torony közötti területet teljesen kitölthette, a felsővár délnyugati sarkában pedig egy negyedik, részben áthidaló ívekre támasztott torony is állhatott. Ezzel a felsővári palota a korban divatos, zárt kompozíciót kapott. A palota tetőit a külső felől tömör pártázat takarta. A befelé lejtő tetőkről a vizet a ciszternába gyűjtötték össze. Ekkor tóti Lengyel János és felesége, Sennyey Krisztina lakták a várat. Ez az épület alig néhány évtizedet állhatott fenn.

A szigligeti őrség katonái részt vettek Buda visszavételében, tóti Lengyel János vezetésével 26-an vonultak táborba. Tóti Lengyel János ekkor keszthelyi főkapitány is volt. 1697-ben egy villámcsapás következtében felrobbant a felsővár egyik tornya. A feltárt omladék alapján a ledőlő torony a felsővár keleti palotaépületét is romba döntötte. A tűzvészben a teljes felső vár leéghetett és a családi levéltár is elpusztult. A várfalak azonban nagyrészt viszonylag épen maradtak, ennek ellenére a károk kijavítása nélkül a vár használhatatlan volt.

A Rákóczi-szabadságharc idején nem játszott hadi szerepet a rom. A vár alatt épült fel a Lengyel-Puttheány kúria, amely a felső várban elpusztult lakóépületeket pótolta. Ezt a kúriát a műemlék-jegyzék a 18. század végére helyezi, azonban Bél Mátyás 1730-as évekbeli beszámolója szerint már állt az épület. A vár alatt talán már a 17. század utolsó éveiben vagy az 1700-as évek legelején épített kastélyba a vár építészeti tagozatait és a birtoklás kontinuitását jelképező címereit, feliratait is beépítették. A felsővár leginkább elpusztult része, az egykori palota pontosan az új épület fölött állt, ennek bontott anyagát építhették be a várhegy alatti lakóházba. A 17. század közepe utáni állapotot bemutató rekonstrukció az eddigi elképzelésekhez képest annyiban eltérő, hogy a felsővár délnyugati részének, a ciszterna körüli területnek ad olyan értelmezést, amely az ott található falaknak és régészeti jelenségeknek egységes koncepció szerinti magyarázatát adja. *(A számítógépes rajzok modelljeit: Szőke Balázs készítette. A renderek a Pazirik Kft.-ben készültek. A térszkennelést a SZIME 3D készítette.)*

